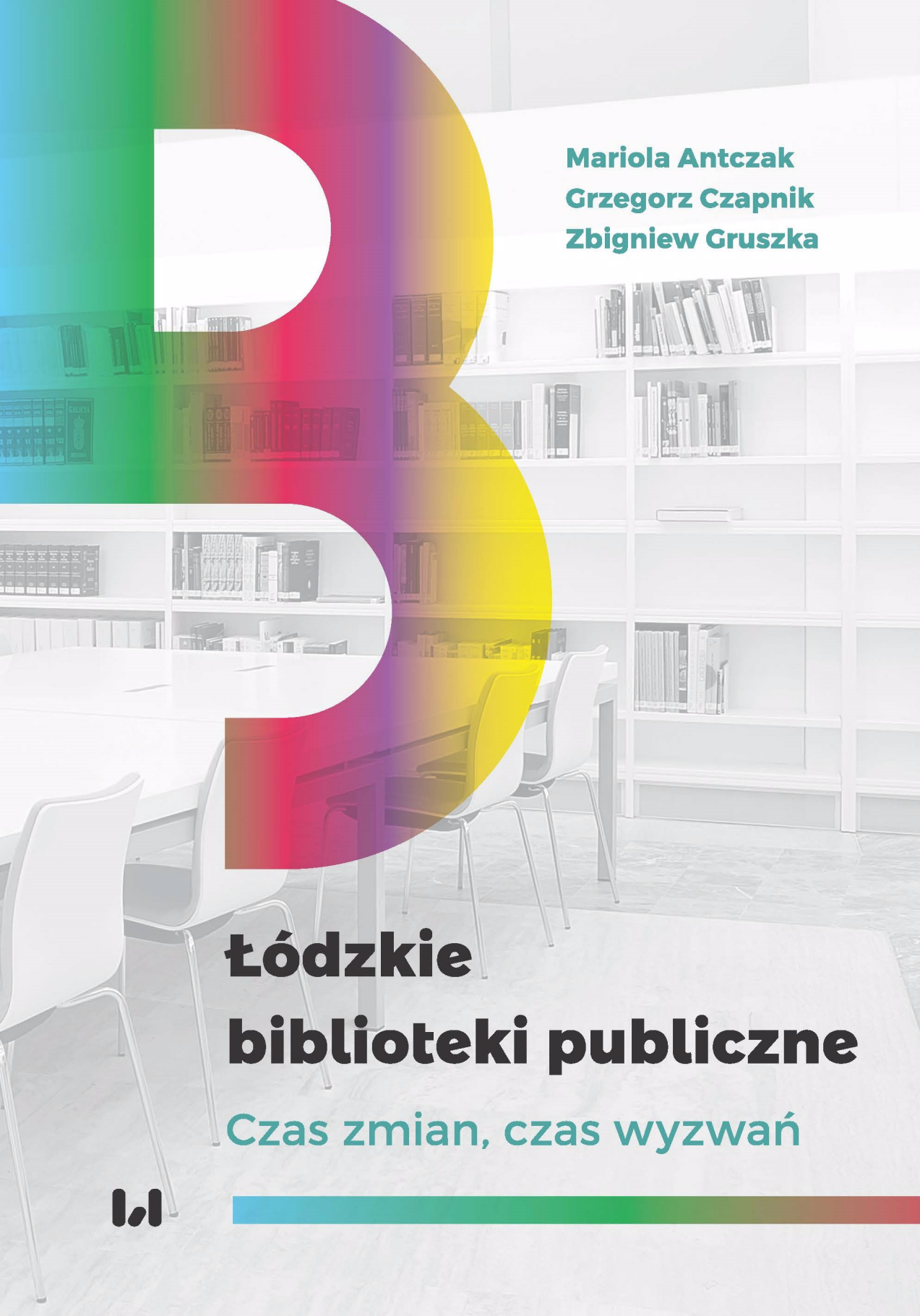

**Mariola Antczak
Grzegorz Czapnik
Zbigniew Gruszka**

Łódzkie biblioteki publiczne

Czas zmian, czas wyzwań

Łódzkie biblioteki publiczne

Czas zmian, czas wyzwań

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
Łódzkiego

Mariola Antczak
Grzegorz Czapnik
Zbigniew Gruszka

Łódzkie biblioteki publiczne

Czas zmian, czas wyzwań

Mariola Antczak, Grzegorz Czapnik, Zbigniew Gruszka – Uniwersytet Łódzki
Wydział Filologiczny, Katedra Informatologii i Bibliologii, 90-236 Łódź, ul. Pomorska 171/173

RECENZENT

Ewa Głowacka

REDAKTOR INICJUJĄCY

Urszula Dzieciatkowska

REDAKTOR WYDAWNICTWA UŁ

Dorota Stępień

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

PROJEKT OKŁADKI

Katarzyna Turkowska

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Depositphotos.com/elenaburn

Praca powstała w Katedrze Informatologii i Bibliologii Wydziału Filologicznego
Uniwersytetu Łódzkiego

© Copyright by Authors, Łódź 2020

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2020

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

Wydanie I. W.09329.19.0.K

Ark. wyd. 6,8; ark. druk. 8,875

ISBN 978-83-8142-668-8

e-ISBN 978-83-8142-669-5

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

90-131 Łódź, ul. Lindleya 8

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl

tel. (42) 665 58 63

Spis treści

Wstęp	9
1. Uwarunkowania prawne dotyczące funkcjonowania bibliotek publicznych	13
1.1. Standardy i wytyczne międzynarodowe	14
1.2. Podstawy prawne funkcjonowania bibliotek publicznych w Polsce	17
1.3. Zadania i funkcje bibliotek publicznych w Polsce	18
2. Łódzkie biblioteki publiczne w ujęciu organizacyjnym i ekonomicznym	21
2.1. Struktura organizacyjna łódzkich bibliotek publicznych	21
2.2. Dotacje na łódzkie biblioteki publiczne na tle innych miast	27
2.3. Łódzki budżet obywatelski a biblioteki publiczne	28
3. Gęstość sieci bibliotek publicznych w Łodzi	37
3.1. Charakterystyka gęstości sieci łódzkich bibliotek publicznych	37
3.2. Odległość biblioteki od miejsca zamieszkania jako czynnik determinujący zapisanie się do placówki	45
4. Łódzkie biblioteki publiczne w opinii mieszkańców miasta: analiza wyników badań	51
4.1. Stan badań nad bibliotekami publicznymi Łodzi	52
4.2. Metodyka badań	56
4.2.1. Przedmiot badań	56
4.2.2. Problemy i cele badawcze	56
4.2.3. Metody badań	59
4.2.4. Populacja i próba badawcza	59
4.2.5. Udostępnienie kwestionariusza ankiety online	63
4.3. Prezentacja i omówienie wyników badań	64
4.3.1. Opis docelowej próby badawczej i wiarygodność badań	64
4.3.2. Bariery powstrzymujące respondentów przed korzystaniem z bibliotek publicznych	70
4.3.2.1. Bariery dotyczące zbiorów	70
4.3.2.2. Bariery dotyczące personelu, organizacji i usług	71
4.3.2.3. Bariery dotyczące wnętrza i wyposażenia	72
4.3.2.4. Bariery dotyczące lokalizacji i informacji o bibliotekach i ich zbiorach	72

4.3.3. Czynniki wpływające na decyzję respondentów dotyczącą zapisania się do biblioteki publicznej lub na polepszenie komfortu korzystania z obecnej oferty. Ocena wagi czynników przez ankietowanych	73
4.3.3.1. Czynniki dotyczące zbiorów	73
4.3.3.2. Czynniki dotyczące personelu, organizacji i usług	75
4.3.3.3. Czynniki dotyczące wnętrza i wyposażenia	76
4.3.3.4. Czynniki dotyczące lokalizacji i informacji o bibliotekach i jej zbiorach	78
4.3.3.5. Zróżnicowanie oceny czynników determinujących zapisanie się do biblioteki publicznej lub częstsze korzystanie z niej w grupach według płci i dzielnicy zamieszkania	80
4.3.4. Czynniki wpływające na decyzję respondentów dotyczącą zapisania do biblioteki publicznej swoich dzieci	86
4.3.4.1. Najczęściej i najrzadziej wybierane czynniki wpływające na zapisanie dzieci do biblioteki publicznej	87
4.3.4.2. Czynniki dotyczące zbiorów	88
4.3.4.3. Czynniki dotyczące personelu, organizacji i usług	88
4.3.4.4. Czynniki dotyczące wnętrza i wyposażenia	89
4.3.4.5. Czynniki dotyczące lokalizacji i informacji o bibliotekach i ich zbiorach	90
4.3.5. Podsumowanie	91
4.3.5.1. Czynniki wpływające na zapisanie się do biblioteki publicznej lub intensywniejsze korzystanie z niej mieszkańców Łodzi według najwyższej i wysokiej częstości odpowiedzi	92
4.3.5.2. Czynniki wpływające na zapisanie się do biblioteki publicznej lub intensywniejsze korzystanie z niej mieszkańców Łodzi według umiarkowanej częstości odpowiedzi	94
4.3.5.3. Czynniki wpływające na zapisanie się do biblioteki publicznej lub intensywniejsze korzystanie z niej mieszkańców Łodzi według niskiej i najniższej częstości odpowiedzi	96
4.4. Wnioski końcowe i rekomendacje	98
5. Zmiany w łódzkim bibliotekarstwie publicznym po 2017 roku	101
5.1. Proces przygotowawczy	101
5.2. Rejestr wykonanych zadań	102
5.2.1. Zadania organizacyjne i inwestycyjne	103
5.2.2. Zadania promocyjne	107
5.3. Ocena zmian w łódzkich bibliotekach publicznych przez pryzmat przeprowadzonych badań wśród mieszkańców	112

Spis treści 7

Zakończenie	115
Bibliografia	117
Spis wykresów, ilustracji i tabel	125
Załącznik. Projekt Pawła Brauna dotyczący działalności Biblioteki Miejskiej w Łodzi	131

Wstęp

Biblioteki publiczne stanowią jeden z najważniejszych elementów systemu instytucji kultury. Oferując bezpłatny dostęp do zasobów informacyjnych oraz będąc dostępnymi w najbardziej rozbudowanej sieci, znajdują się najbliżej potencjalnych i rzeczywistych, zdywersyfikowanych społecznie i demograficznie użytkowników. Pełniąc różne funkcje, współczesne biblioteki publiczne są nie tylko wypożyczalniami książek, ale oczekuje się od nich oferty konkurencyjnej względem różnych środków masowego przekazu i mediów, zwłaszcza Internetu, oferującego szybszy, choć nie zawsze lepszy, dostęp do źródeł informacji. Zgodnie z najnowszymi trendami, powinny stwarzać okazję użytkownikom do: wzajemnych kontaktów społecznych, korzystania ze wspólnej przestrzeni do spotkań, wspomagania funkcjonowania na rynku pracy, zaspokajania potrzeb informacyjnych i kulturowych, integracji i realizacji rozmaitych inicjatyw.

Badanie potrzeb i oczekiwań użytkowników bibliotek należy do podstawowych zadań każdego naukowca współpracującego z tymi placówkami. Działania z tym związane umożliwiają poznanie i zrozumienie opinii klientów, a co za tym idzie – skuteczniejsze dopracowanie oferty w celu osiągnięcia wyższego poziomu ich satysfakcji. Tak też swoją rolę w doskonaleniu pracy bibliotek widzą pracownicy naukowcy Katedry Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego. Pokłosiem tak pojętej misji jest niniejsza książka. Bezpośrednim powodem zgłębienia przez autorów tematyki bibliotek publicznych była postulowana konfrontacja planowanych przez Urząd Miasta Łodzi zmian z analizą oczekiwań i barier związanych z korzystaniem z tych instytucji przez mieszkańców miasta; wyniki tych badań omówiono w prezentowanej publikacji.

Gdy w 2016 roku ukazał się raport Fundacji Normalne Miasto Fenomen, poświęcony łódzkim bibliotekom publicznym, wielu przedstawicieli świata nauki oraz bibliotekarzy uświadomiło sobie, że to pierwsza tego typu publikacja, w której autorzy przekrojowo przedstawili obraz łódzkiego bibliotekarstwa publicznego. Okazało się, że w niektórych przypadkach utrwała się i powiela nie zawsze pozytywne wzorce. Odnotowane w raporcie spostrzeżenia unaoczniały, że nie wszystkie historycznie i współcześnie podejmowane działania przekładały się na najwyższą skuteczność funkcjonowania prowadzonej w Łodzi sieci bibliotecznej. Należy podkreślić, że raport stanowił jedną z ważniejszych inspiracji do zainicjowania reform w łódzkim bibliotekarstwie publicznym i przyczynił się

do podjęcia pogłębionych badań w omawianym zakresie przez pracowników Katedry Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego w latach 2017–2018 (zespół w składzie: Mariola Antczak, Grzegorz Czapnik, Zbigniew Gruszka).

Oddawana do rąk Czytelników książka składa się z pięciu rozdziałów. W pierwszym przedstawiono uwarunkowania prawne oraz zadania i funkcje polskich bibliotek publicznych; charakteryzując je, uwzględniono międzynarodowe standardy i wytyczne wpływające na pracę interesujących nas placówek kultury. Organizacyjne i ekonomiczne ujęcie funkcjonowania łódzkich bibliotek publicznych przeanalizowano w rozdziale drugim; opisano rozwój i strukturę sieci oraz środki budżetowe przeznaczane na pracę tych instytucji z uwzględnieniem zarówno dotacji, jak i finansów obywatelskich. W trzecim rozdziale skoncentrowano się na szczegółowej charakterystyce łódzkiej sieci bibliotek publicznych, ukazując jej gęstość na tle struktury demograficznej miasta.

Dotychczasowym publikacjom na temat łódzkich bibliotek publicznych poświęcono uwagę w rozdziale czwartym. Analiza piśmiennictwa była punktem wyjścia do prezentacji i omówienia wyników badań własnych. Obszerne raport poprzedziła metodyka badań (scharakteryzowano: przedmiot badań, problemy i cele badawcze, metody badań, próbę badawczą i populację). W konceptualizacji zadań badawczych skupiono się na najistotniejszych barierach powstrzymujących mieszkańców Łodzi przed korzystaniem z bibliotek publicznych; wyszczególniono i uporządkowano potencjalne czynniki wpływające na ich decyzję o zapisaniu się do nich (ale również ich dzieci) lub polepszenie komfortu korzystania z już funkcjonującej oferty. Interesujące z punktu widzenia planowanych badań czynniki podzielono na kilka grup: 1) zbiory, 2) organizacja i usługi, 3) personel, 4) wnętrza i wyposażenie, 5) informacja o bibliotece i jej zbiorach, 6) lokalizacja. Ostatni zestaw warunków stanowiły te, na które organizatorzy działalności bibliotek nie mogą mieć wpływu, mające charakter indywidualny, do których zaliczono na przykład: stosunek do czytania czy ilość wolnego czasu użytkowników. Wydzielone grupy znalazły odzwierciedlenie w porządkowaniu zebranego materiału i ułatwiły przejrzyste zaprezentowanie zebranych danych. Rozdział podsumowują wnioski końcowe i rekomendacje.

W ostatniej części pracy przeanalizowano zmiany w łódzkim bibliotekarstwie publicznym po 2017 roku. Przedstawiono dotychczas wykonane zadania organizacyjne, inwestycyjne i promocyjne. Dokonano również ich oceny przez pryzmat rekomendacji, będących pokłosiem zrealizowanych badań.

Do osiągnięcia wyznaczonych celów badawczych wykorzystano metody: statystyczną, badań sondażowych i krytycznej analizy literatury przedmiotu (publikacji zwartych, artykułów z czasopism, dokumentów prawnych, w wersjach tradycyjnej i elektronicznej, oraz zapisów w mediach społecznościowych i na stronach internetowych). Na bieżąco prowadzono też konsultacje z przedstawicielami środowiska bibliotekarskiego.

Pracę uzupełniają: bibliografia, spis wykresów, ilustracji i tabel oraz projekt działalności Biblioteki Miejskiej w Łodzi autorstwa Pawła Brauna, któremu przy tej okazji dziękujemy za wyrażenie zgody na publikację tego dokumentu. Wyrażamy przekonanie, że zebrane w książce informacje będą użyteczne dla dyrektorów, pracowników, a także przedstawicieli organów prowadzących biblioteki w zakresie unowocześnienia oferty placówek bibliotecznych. Publikacja może stanowić nie mniejszą inspirację i kompendium wiedzy dla studentów kierunków bibliotekoznawczych i z zakresu zarządzania instytucjami non-profit.

*Mariola Antczak
Grzegorz Czapnik
Zbigniew Gruszka*

1. Uwarunkowania prawne dotyczące funkcjonowania bibliotek publicznych

Biblioteki publiczne to w Polsce ważne ogniwo łączące społeczeństwo ze światem kultury i nauki. Zaczniemy zatem rozważania od definicji „bibliotek publicznych”, aby następnie przejść do polskich i międzynarodowych wytycznych oraz dokumentów legislacyjnych, według których funkcjonują interesujące nas placówki.

Jedną z najczęściej cytowanych charakterystyk „bibliotek publicznych” zamieszczono w pracy dotyczącej wytycznych IFLA¹/UNESCO dla tychże bibliotek. Podano tam, że:

Biblioteka publiczna jest organizacją ustanowioną, utrzymywaną i finansowaną przez społeczność za pośrednictwem władz lokalnych, regionalnych, narodowych lub poprzez inną formę organizacji społecznych; zapewnia dostęp do wiedzy, informacji i wytworów myśli ludzkiej poprzez szeroką gamę zasobów oraz usług i jest jednocześnie dostępna dla wszystkich członków społeczności bez względu na rasę, narodowość, wiek, płeć, religię, język, stan zdrowia (np. niepełnosprawność), status ekonomiczny czy pracowniczy i posiadane wykształcenie (Gill, 2002, s. 19).

We wcześniejszym dokumencie, równie ważnym z punktu widzenia rozwoju bibliotek i mającym charakter prekursorski – *Manifeście bibliotek publicznych* z 1994 roku, czytamy:

Biblioteka publiczna, będąc lokalnymi „wrotami do świata wiedzy”, oferuje podstawowe warunki konieczne dla kształcenia ustawicznego, samodzielnego podejmowania decyzji i rozwoju kulturalnego osób i grup społecznych. [...] Biblioteka publiczna stanowi lokalny ośrodek informacji, udostępniający od ręki swym użytkownikom materiały i informację z różnych dziedzin wiedzy. Usługi biblioteki publicznej są dostarczane na zasadzie równego dostępu dla

¹ IFLA: The International Federation of Library Associations and Institutions – Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich (www.ifla.org). Ta największa na świecie organizacja skupiająca głównie bibliotekarzy i biblioteki powstała w 1927 roku (w 2017 roku świętowała 90-lecie swojej działalności). Jej podstawowe cele to: wspieranie pracy bibliotekarzy, promowanie różnych rozwiązań w pracy bibliotecznej, współpraca i wymiana międzynarodowa, przygotowanie wytycznych i standardów pomocnych w pracy bibliotek.

wszystkich, bez względu na wiek, rasę, płeć, wyznanie, narodowość, język lub status społeczny. Dla tych, którzy z jakichkolwiek względów nie mogą korzystać z regularnych usług i materiałów, np. mniejszości językowe, ludzie niepełnosprawni czy odosobnieni w szpitalach lub więzieniach, trzeba zapewnić specjalne usługi i materiały. Wszystkie grupy wiekowe muszą znajdować materiały odpowiednie do swych potrzeb. Zbiory i usługi muszą obejmować wszystkie rodzaje stosownych mediów i nowoczesnych technologii, jak i materiały tradycyjne (*Manifest*, 1994, s. 20)².

Te rozbudowane charakterystyki bibliotek publicznych posłużą jako podstawa do dalszych rozważań, kiedy odwoływać się będziemy do międzynarodowych wytycznych/standardów sformułowanych dla interesujących nas placówek.

1.1. Standardy i wytyczne międzynarodowe

Zgodnie z definicją podaną w *Słowniku języka polskiego* „standardy” to „normy określające podstawowe wymagania stawiane czemuś” (Doroszewski [b.d.w.]). W Polsce „standardy biblioteczne” nie są jednak rozumiane w sposób tożsamy z „normami”. W *Wikipedii* możemy odnaleźć wyjaśnienie pojęcia „norma”, którym określane są „dokumenty opisujące standardy w sposób sformalizowany i ustanawiane zgodnie ze stosownymi procedurami” (*Standard* [w:] *Wikipedia*).

Niestety, polskie biblioteki nie doczekały się opracowania odpowiednich norm międzynarodowych, sankcjonujących zapisy określone mianem „standardów dla bibliotek publicznych”. Są jednak dokumenty będące wynikiem prac bibliotekarzy i naukowców z całego świata, którzy podjęli próbę sprecyzowania tego, czego należałoby, ich zdaniem, oczekiwać od bibliotek. Ich projekty są rezultatem dyskusji środowiska na ten temat. Standardy i manifesty mają charakter zalecający, ich twórcy mogą jedynie zachęcać osoby odpowiedzialne za politykę państwa wobec bibliotek do ich wdrażania czy przestrzegania. W Implementacji do *Manifestu* z 1994 roku, kończącej zapisy w tym dokumencie, podkreślono:

² Ciąg dalszy: „Niniejszy Manifest proklamuje przeświadczenie UNESCO o żywotnej sile edukacyjnej, kulturowej i informacyjnej bibliotekarstwa publicznego jako podstawowych czynnikach zachowania pokoju i duchowego dobrobytu obywateli. Stąd UNESCO zachęca władze państw i społeczności lokalnych do popierania i aktywnego zaangażowania się w rozwój bibliotekarstwa publicznego. [...] Z założenia biblioteka publiczna jest dostępna bezpłatnie. Za bibliotekę publiczną odpowiadają władze lokalne i ogólnokrajowe. Musi być ona popierana przez specyficzne ustawodawstwo a finansowana przez władze krajowe i lokalne. Musi ona stanowić podstawowy składnik wszelkiej długofalowej strategii kultury, dostarczania informacji, walki z analfabetyzmem i edukacji” (*Manifest*, 1994, s. 20).

Osoby odpowiedzialne za podejmowanie decyzji na szczeblu krajowym i lokalnym, społeczność bibliotekarska na całym świecie, są niniejszym usilnie zachęceni do implementowania pryncypiów wyrażonych w niniejszym Manifestie (*Manifest*, 1994, s. 21).

Bardziej rozbudowaną definicję „standardów” odnajdziemy w *Wikipedii*. Czytamy tam, że:

Standard – wspólnie ustalone kryterium, które określa powszechne, zwykle najbardziej pożądane cechy czegoś, np. wytwarzanego przedmiotu [...] czy ludzkiego zachowania (norma kulturowa). Standard to czasem także podstawowa, najprostsza wersja produktu (*Standard* [w:] *Wikipedia*).

Na stronie biblioteki uczelni wyższej Penn State University Libraries, adresowanej do profesjonalnych odbiorców norm technicznych podano, że:

Standards are guidelines or rules for products, processes, test methods, or materials. These are created to produce a level of uniformity, interchangeability, reliability, or means of comparison³.

W definicji podkreślono cel, któremu mają służyć: uzyskanie poziomu jednolitości, wymienności, niezawodności. Niezbędne jest ponadto umożliwienie porównania działalności poszczególnych placówek, osiąganych przez nie wskaźników ilościowych i jakościowych. W odniesieniu do bibliotek w Polsce definicję „standardów” sprecyzował Jan Wołosz, który pojmował je jako:

[...] kryteria, za których pomocą można mierzyć i oceniać działalność biblioteczną [...]. Można je też pojmować jako modele idealne, modele procedur, miary ocen, narzędzia stymulacji przyszłego rozwoju i usprawnień, czy jako narzędzia wspomagające podejmowanie decyzji i działań nie tylko przez bibliotekarzy [...] (Wołosz, 2001, s. 18–28).

Wspominając o standardach międzynarodowych w odniesieniu do bibliotek publicznych, będziemy przez to rozumieć wykazy: 1) pewnych charakterystycznych cech, które powinny spełniać, ale też 2) zasad obsługi klientów, których pracujący w nich bibliotekarze powinni przestrzegać.

W polskim piśmiennictwie naukowo-fachowym autorzy często sięgali do tematów związanych ze standardami bibliotek i polityki międzynarodowej w tym zakresie. Przykładami są teksty (w porządku chronologicznym): Jana Wołosza (2001, 2003 red.), Lucjana Bilińskiego (2002), Grażyny Lewandowicz-Nosal

³ Standardy są wytycznymi lub zasadami dotyczącymi produktów, procesów, metod testowania lub materiałów. Są tworzone w celu uzyskania poziomu jednolitości, wymienności, niezawodności lub sposobu porównania [tłum. autorów] (*Penn State University Libraries*, 2019).

(2003, 2008, 2009 red.), Małgorzaty Kisilowskiej (2005), Mai Wojciechowskiej (2010, red.), Marioli Antczak i Moniki Wachowicz (2018), Marioli Antczak i Magdaleny Kalińskiej-Kuli (2019). Przede wszystkim jednak warto zwrócić uwagę na przetłumaczone na język polski *Wytyczne IFLA/UNESCO* z 2002 roku (Gill, 2002) oraz cytowany *Manifest* (1994).

Przy okazji omawiania standardów warto przypomnieć najważniejsze zapisy, z których najkonkretniej brzmią te liczbowe. I tak w wytycznych zapisano, że wielkość istniejącej kolekcji książek w bibliotece powinna wynosić pomiędzy 1,5 a 2,5 woluminów na jednego mieszkańca (minimum 1 książka/mieszkańca), a minimalna wielkość zbioru nie powinna być mniejsza niż 2,5 tys. książek. Biblioteka powinna opracować strategię, wedle której mniej liczny księgozbiór ulegałby systematycznemu rozszerzeniu (podano konkretne dane).

W *Wytycznych IFLA/UNESCO* możemy odnaleźć również normy zatrudnienia bibliotekarzy. Jeden pracownik na pełnym etacie powinien przypadać na 2,5 tys. mieszkańców, a jedną trzecią personelu powinni stanowić bibliotekarze wykwalifikowani. Inne standardy odnoszą się do stanu komputeryzacji i powierzchni na lokale biblioteczne. Przewiduje się 1 stanowisko dostępu do komputera na 5 tys. mieszkańców, natomiast minimalna powierzchnia lokalowa na samodzielnią bibliotekę powinna wynosić 350 m², filii – 240 m² plus 14 m² na każdy dodatkowy 1 tys. woluminów powyżej 3 tys. woluminów.

Jeżeli weźmiemy pod uwagę prace IFLA w zakresie obsługi najmłodszych czytelników i młodzieży, należy wspomnieć o działalności Sekcji Bibliotek dla Dzieci i Młodzieży⁴. Przez ostatnie 30 lat jej pracy powstały precyzyjne wytyczne dotyczące usług w bibliotekach dla dzieci i młodzieży. Wszystkie są dostępne na stronie IFLA, a ich tłumaczenia na język polski zamieszczono w publikacji pod redakcją Grażyny Lewandowicz-Nosal i Elżbiety Barbary Zybert (2009); wśród nich znajdziemy:

- Wytyczne dotyczące usług w bibliotekach dla dzieci z 1991 roku (nowelizacja 2003 rok);
- Wytyczne dla bibliotek obsługujących młodzież z 1997 roku (nowelizacja 2008 rok);
- Wytyczne dla bibliotek obsługujących niemowlęta i małe dzieci (do 3 lat) z 2007 roku;
- Deklaracja Internet i biblioteki dla dzieci (Lewandowicz-Nosal, Zybert red., 2009) z 2007 roku⁵;

⁴ Jej główne cele działania to: promocja czytelnictwa i usług bibliotecznych dla dzieci i młodzieży na całym świecie, współpraca i międzynarodowa wymiana doświadczeń, opracowanie wytycznych dotyczących pracy z czytelnikiem dziecięcym i młodzieżowym.

⁵ Na przykład: *Guidelines for Children's Library Services* [usługi w bibliotekach dla dzieci]; *Guidelines for Library Services for Young Adults (Revised)* [usługi dla